

Plaatsingslijst van stukken betreffende

E.A.A. DE VREEDE (1898-1956)

H.M. BOMERS (1899-1926)

L.C.VAREKAMP (1908-1984)

Samengesteld door Mischa de Vreede

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 1033
Januari 2016

Inleiding

Stukken betreffende E.A.A. de Vreede (1898-1956), H.M. Bomers (1899-1926) en L.C.Varekamp (1908-1984). De beschrijving van de stukken is van de hand van Mischa de Vreede, de originele lijst is opgeborgen in doos 1. De doorgehaalde beschrijvingen duiden op stukken die (nog) niet aanwezig zijn.

Hervormd zendingspredikant in Nederlands-Indië, medeoprichter van de Christen Gymnasiasten Bond (CGB) gehuwd met H.M. Bomers en na haar overlijden in Indië met L.C. Varekamp.

Bij de beschrijvingen van de stukken worden veel biografische gegevens vermeld.

In januari 2016 werd een omslag met drukwerk, drie inleidingen, een deel van een literaire tekst en een foto toegevoegd.

Plaatsingslijst

- 1 Afschrift van brief van Patricia Feldmann, Hilden, Duitsland, aan dr Schram n.a.v. zijn verzoek om gegevens m.b.t. Ernst Anton Adriaan de Vreede.
(Dr Schram was voor het (Utrechts ?) Archief van de Nederlands Hervormde Kerk een lemma aan het schrijven over Ernst Anton Adriaan de Vreede, mijn vader. Hij kreeg hiervoor opdracht n.a.v. een interview met mij in *Hervormd Nederland*, in 1987. (Zie nr 2).
Patricia Feldmann is de dochter van de zuster van mijn vader. De onjuistheden en onduidelijkheden in deze brief worden in latere documenten afdoende afgehandeld.)
- 2 *Hervormd Nederland* nr. 31, 1987 met als coverstory voor-
noemd interview.
- 3 *Orgaan van den christen gymnasiastenbond*, eerste jaargang nr. 1 (november 1916) t/m 2de jaargang nr. 10, (juni 1918) ingebonden.
(Ernst de Vreede was een van de drie oprichters van deze Bond, zat in de redactie van en leverde bijdragen aan dit *Orgaan*.)
N.B. Op de ledenlijst van december 1916 staat als nr. 82 vermeld: Mej. H.M.A. Bomers, Lodewijkstraat 17, Groningen.
Bijlage 3 A. fotokopie van kaart uit het leerlingenregister van het Christelijk Gymnasium in Utrecht. (Ongevraagd toegestuurd gekregen.)
- 4 Foto van foto van Ernst de Vreede, op een dak, in Groningen, (vermoedelijk 1917). Origineel in bezit van kleinzoon, Fons de Vreede.
- 5 Huwelijksbericht van de heer en mevrouw Bomers-Mulder en de heer en mevrouw De Vreede-van Beusichem betreffende den Heer E.A.A. de Vreede, ben. O.I. predikant en Mejuffrouw Mr. H.M.A. Bomers, dd Dinsdag 30 December 1924.
- 6 Overlijdensbericht van Lena Cornelia Varekamp, weduwe van Ernst Anton Adriaan de Vreede: Heden 16 mei 1984, ...
(Ter zake omdat tot dan de eerste mevrouw de Vreede bij ons in huis werd 'doodgezwegen'. Na het overlijden van de tweede mevrouw de Vreede liet ze weer van zich spreken.)

- 7 Brief van ene ds Enklaar, dd 10 november 1985.
(N.a.v. een telefoongesprek dat hij met mij had, waarbij hij sprak over 'het tragische overlijden' op Ambon van mijn vaders eerste vrouw, Henny Bomers.) Desgevraagd stuurde hij mij
7 A. *Marilah 10*, (1982) gestencilde uitgave van 'De Eekhorst', Pedagogische Akademie te Assen, getiteld *Dominee Kam op bezoek in Soja*, een rollenspel over de konfrontatie van Christendom en adat.
(Op bldz 39 staat De geschiedenis van dominee De Vreede, geschreven door Dr. I.H. Enklaar. Een onwaar(schijnlijk) verhaal over Ernst de Vreede die bij Soja op Ambon een heilige kruik zou hebben leeggegoten en daarvoor werd gestraft door de dood van zijn jonge vrouw en haar ongeboren kind.)
- 8 2 doorslagen van introductiebrieven, dd 16 december 1985 aan predikanten, respectievelijk in Ambon en Tomohon.
(Hierin vraagt ds Enklaar hun mij te helpen bij mijn onderzoek naar wat er werkelijk gebeurd was met die eerste vrouw van mijn vader.)
- 9 Brief aan mij gericht van ds Enklaar, dd 12 maart 1986, met bijgesloten een krantenknipsel betreffende Henny Bomers die bij het opruimen van het kerkhof in Ambon na zestig jaar nog gaaf uit haar graf zou zijn gekomen.
- 10 Mapje met foto's van opgraving Henny Bomers.
(Mij voorjaar 1986 te Ambon overhandigd door de toenmalige burgemeester van Ambon.). Bijgevoegd: foto van nieuwe plek op begraafplaats Kebong Cenkeh, gemaakt in 1986 door Mischa de Vreede.)
- 11 Formulier betreffende herbegraving en nieuw graf van H.M.A. de Vreede-Bomers, dd 4 februari 1986. Bijbehorende papieren, resp. vertalingen van gegevens rondom dat graf, verstrekt door J.G.B. Nanlohy te Ambon.
(In 2009 bleek het graf onvindbaar; het hele kerkhof was dichtgegroeid. Een christelijk kerkhof in een moslimdorp: vandaar. Foto bijgevoegd.)
- 12 *Intermagazine* nr. 12, december 1986. met artikel van Mischa de Vreede: *Een verhaal achterna* over het bezoek aan Ambon. Met foto's van bewuste tempajan op de berg Serimau bij Soya, van de hand van Ernst de Vreede en van de auteur, Mischa de Vreede.
NB. 12 A. Bijgevoegd originele foto van de tempajan, in 1925 (?) gemaakt door Ernst de Vreede.
- 13 Brieven n.a.v. publicatie in *Intermagazine*. Aanvullende verhalen en andere reacties, o.m. van Sitor Situmorang en Kees Snoek.

NB. 13A. Twee foto's waar Ernst de Vreede en Henny Bomers samen op staan, mij toegestuurd door J.K. van Weerden, met als bijschrift: a. bij de opening van de nieuwe school 'Tweede Christelijke Hollandsch Inlandsche School', Belakang Soya, Ambon: van l. naar r. zittend: Mevrouw Jenny, mevrouw de Vreede, Mevrouw Kuyper, mevrouw Hessing. Staand van links naar rechts Mevrouw Baljet, mevrouw van Weerden, Mevrouw Groos. b. (op de achterzijde). In de pasangrahan van Soya-diatas. Van links naar rechts fam. Lootsma, mevr. Njio Kik Tjien, Mijnh. Versloot Mevr. de Vreede, Ds. de Vreede, De helft van mijnh Njio Kik Tjien.

13B Kopieën van brieven van twee tijdgenoten op Ambon, vrouwen die onder de indruk waren van het tragisch overlijden van Henny de Vreede-Bomers. Zie ook item 18.

14 *Geen verleden tijd, Nederlands op Ambon.* (Atlas 1991). Eerste druk. Bijgevoegd: originele foto van Ambonese in kerkdracht (1986).

15 N.a.v. verschijnen *Geen verleden tijd*: interview in *Trouw* dd 3 juni 1991 met Mischa de Vreede: 'Ambon is de hangmat van mijn verleden'.

15 A. Reacties op *Geen verleden tijd*, o.a. van ds Enklaar, Bisschop Bär van Rotterdam, P. Schreurs M.S.C., C. Thoden van Velzen en drs. E.M. Vermeulen. Overdruk van artikel van drs Vermeulen in de *Bahasa Indonesia*.

16 Uitgeprinte e-mail, dd 20 januari 2007, van Margot Dalnoki-Veress, nichtje van Henny Bomers, met het bericht dat zij in de nalatenschap van haar moeder brieven had gevonden rondom het overlijden van Henny Bomers.
(Of ze die mocht opsturen. Dat mocht.)

17 Grote enveloppe met

17 A. 6 brieven van Henny Bomers, naar haar familie geschreven tussen 28 Dec. 1925 en 5 oktober 1926, 2 ervan in originele envelop.

17 B. 8 brieven van Ernst de Vreede, naar de familie Bomers geschreven, tussen 2 november 1926 en 15 maart 1934, respectievelijk vanaf Ambon, Banda-Neira en Tomohon in de Minahasa. Een ervan in originele envelop.

(In zijn eerste brief doet hij bijna van minuut tot minuut verslag van ziekte, sterfbed en begrafenis van zijn op 30 oktober 1926 overleden eerste vrouw, Henny Bomers. In de laatste brief kondigt hij kennismaking en huwelijk aan met Lena Cornelia Varekamp.)

17C. Bijgevoegd: overlijdensberichten van Henny Bomers, - originele rouwkaart-, en krantenknipsel uit *het*

- Parool*, 1 juli 1956, betreffende het overlijden van Ernst de Vreede in Solden, Oostenrijk.
- 17D. In memoriam H.M.A. de Vreede-Bomers, originele overdruk uit het *Orgaan van de CGB*, geschreven door ds Haspers.
- 17 E. Door mijzelf bijgevoegd 'Het portret' waar Henny op doelt in haar brief van 12 april '26: Ernst de Vreede met zijn aannemelingen.
NB. Dit item nr. 17 is verreweg het belangrijkste onderdeel van de hele collectie!
- 18 Uitgeprinte transcriptie van de Indische brieven uit Canada. Bijgevoegd de 2 uitgeprinte ooggetuigenverslagen, zie 13B.
- 19 Gescande portretfoto uit het synodekantoor van de NH Kerk in Ambon, Maranathakerk.
(Origineel overhandigd aan Mischa de Vreede in 1986. Blijft voorlopig in haar bezit.)
- 20 (Ernst de Vreede was dermate aangeslagen door het gebeurde op Ambon dat men het beter vond hem over te plaatsen naar Kupang op Timor.)
Originele foto van Ernst de Vreede op Kupang.
(De heer D.P. Tick te Vlaardingen wist deze foto te dateren – 1928 – en de afgebeelde personen te benoemen. Zijn desbetreffende brief is bijgevoegd.
- 21 2 enveloppen met foto's uit de Minahasa.
21 A: Foto's gemaakt door Ernst de Vreede.
21 B: Kopieën van foto's van anderen, meestal met begeleidend schrijven. 'Kolonisatietoetocht' in 1930 e.d.
- 22 Herinneringen aan E.A.A. de Vreede, vastgelegd door ds P. Tiendas in een door zijn dochter Pauline gefaxte brief aan mijn moeder, daterend van 1973 (?). Transcript en fax.
N.B. In het Filmmuseum in Amsterdam is een film te zien – met de naam *Opium* of zo – uit 1933; een documentaire avant-la-lettre over het smokkelen van opium vanuit Colombo, per passagiersschip naar Nederlands-Indië. Verder opiumkits in Batavia en een afkickcentrum in Salatiga. Dominee de Vreede en andere predikanten, die met name worden genoemd, varen mee.
- 23 In 1928 is Ernst de Vreede als predikant gevestigd in Tomohon, Celebes. Op 23 februari 1930 wordt daar de door hem ontworpen kerk - Stijl Amsterdamse School ingewijd; deze Sionkerk is nog steeds in gebruik. Foto bijgevoegd.
In 1931 verblijft hij in Nederland om aan zijn proefschrift te werken. Hij promoveert in Groningen. *Het nationalisme als zedelijk vraagstuk* verschijnt in 1932 bij Paris (Amsterdam). Een exemplaar van dit proefschrift bevindt zich in de collectie van

dr Bert Supit in Tomohon. Op het internet wordt het aangeboden voor €70.)

Yubileum GMIM 1984, gestencilde uitgave ter gelegenheid van het vijftig jarig bestaan van de G(eredja) M(anela) I(ndjili) M(inahassa), de eerste zelfstandige kerksynode in Nederlandsch Indië.

(Ernst de Vreede had zich ingezet voor de totstandkoming van deze GMIM. Het boekje bevat alle toespraken, in het Nederlands en in het Maleis – die er bij die gelegenheid, 30 september 1934 zijn gehouden, o.m. door de Gouverneur Generaal de Jonge en Ernst de Vreede die bij deze gelegenheid tot Officier in de Orde van Oranje Nassau wordt benoemd.)

(Op 5 maart 1934 meldt Ernst de Vreede aan de familie Bomers dat hij zal gaan trouwen met Lena Cornelia Varekamp, onderwijzeres aan de meisjesschool in Tomohon en eerder werkzaam bij de Salatiga zending en het Leger des Heils.) (zie Item 17B)

24 Albumbladen met originele foto's van de bruiloft die plaats vond te Tomohon op 6 juni 1934.

(De twee bijbehorende Kodakfilmpjes, in originele verpakking, zijn opgenomen in het archief van het KITLV te Leiden.)

25 (Op 3 mei 1935 wordt in Menado zoon Erik geboren. In hetzelfde jaar verhuist de familie naar Batavia waar Ernst de Vreede predikant wordt aan de toenmalige Willemskerk aan het Koningsplein, nu de Gereja Immanuel aan de Jl. Medan Merdeka. Hij wordt er lid van het Kerkbestuur.)

Folder over restauratie van deze kerk en foto's van lijst van predikanten, rechts van de kansel, waarop te lezen staat: Dr E.A.A. de Vreede 1935, gemaakt door Mischa de Vreede.

26 Brief aan schoonouders Varekamp waarin de geboorte van Henny de Vreede wordt aangekondigd. Aangifte bij de Burgelijke stand (Europeanen). Origineel, met zegels en stempels, en transcriptie.

~~Bijgevoegd een kopie van voor afschrift conform van de griffier der arr. rechtbank te Amsterdam, dd 22 maart 1979 waarin de voornaam van Henny de Vreede wordt gewijzigd in Mischa.~~

27 Originele foto van Ernst de Vreede die op 17 januari 1937 in de toenmalige 'Nieuwe Portugeesche Buitenkerk' te Batavia de kerkdienst leidt ter gelegenheid van het huwelijk van prinses Juliana en Bernard van Lippe Biesterveld.

(N.B. Let op de NIROM microfoon; het was voor het eerst dat er een preek rechtstreeks werd uitgezonden.)

Bijgevoegd: folder over huidige kerk, Hut Gereja Sion.

- 28 (In 1938 krijgt Erik de Vreede TBC. Leentje de Vreede vertrekt met Erik en Henny naar Montana, Zwitserland waar Erik moet kuren. Na een half jaar krijgt Ernst de Vreede verlof en hij voegt zich bij zijn gezin. Na de gebruikelijke familie en werkbezoeken in Nederland vertrekt het viertal weer naar Indië, zoals gewoonlijk over Genua. Ernst de Vreede is dan benoemd tot predikant in Medan, waar Matthijs de Vreede (1939-1999) wordt geboren.)
Diverse originele kiekjes van vakantieoord Perapat en van trouwerijen, opgenomen in de pastorietuin van wat nu de Gereja Emmanuel heet, vroeger aan de Mangalaan, nu aan de Jl Diponegoro te Medan.
Drie Ansichtkaarten van Prapat.
(NB. Over persoon en werkzaamheden van Ernst de Vreede in en om Medan staan veel gegevens te lezen in de biografie *Hannes de Graaf, een leven van bevrijding*, door Dr E.D.J. De Jongh, (Uitgeverij ten Have, Kampen, 2004).
Ook in *Leer mij je liefhebben, het bewogen leven van een domineesvrouw*, door Kristine Groenhart (Athe-neum-Polak en van Gennep, 2009) worden Ernst de Vreede en zijn vrouw herhaaldelijk opgevoerd.)
- 29 Fotokopie, 2 bladen, van brief van Ernst de Vreede aan zijn voormalige schoonfamilie, gedateerd 1 Dec. 1945 .
(Origineel bevindt zich in het NIOD, aanwinstnummer 2765.)
Bijgevoegd: uitgeprinte transcriptie.
(NB. In de volgende delen van de reeks Noord Sumatra in oorlogstijd, oorspronkelijke dagboeken uit interneringskampen chronologisch samengevoegd staan talloze verwijzingen naar ‘dominee Dr E.A.A. de Vreede.
AP II, 1942,/ SI, 12, 1942?/ AP I 1943-1945. Deze delen zijn in bezit van Mischa de Vreede.
Zo ook in deel AP II, 1-1-'43 --- 27-10-1945 dat Mischa de Vreede niet bezit.
29A. kopie van foto Ernst en Leentje de Vreede-Varekamp, begin 1946, op de treden naar het platje van de pastorie.
- 30 Oorspronkelijke brief van drs A.D. Bakker te Leeuwarden, dd 14-VIII-'B7. Bijgevoegd: transcriptie.
(Hierin vertelt deze dominee hoe Ernst de Vreede in een theologenbijeenkomst begin jaren 50 zich uitsprak vóór dekolonisatie van ‘óns Indië’. Hij schrijft deze brief n.a.v. het interview met Mischa de Vreede in *Hervormd Nederland*. Zie item 2.)
- 31 (Ernst de Vreede was achtereenvolgens predikant voor repatrianten, woonachtig in Egmond aan Zee, Evangelisatie predikant in Emmen, en predikant bij de Held-

ringstichtingen in Zetten. Hij overlijdt 29 juli 1956, tijdens zijn vakantie in Tirol, aan een hartinfarct.) Overlijdensbericht met bijgevoegd een foto van zijn graf in Solden.

(Het graf is inmiddels geruimd; naar verluidt staat het kruis nog tegen de muur van het kerkhof opgesteld.)

- 32 — ~~Door de drie auteurs gesigneerd exemplaar van *Morgen mooi weer maken*. (voorjaar 1957) met daarin het gedicht dat Mischa de Vreede schreef naar aanleiding van de plotselinge dood van haar vader. *Dag alle mensen nee ...*~~
- 33 — ~~De dichtbundel *Zeestenen* (Prom 2001) van Mischa de Vreede met daarin de cyclus: *Mijn vader en ik*, 3 gedichten gewijd aan zijn sterven.~~
- 34 — ~~*Suite 61, Groninger nachten van bekende Nederlanders* waarin van Mischa de Vreede een stukje over de in Groningen woonachtige *Vaders geliefde*, ook geplaatst in het Nieuwsblad van het Noorden (Noordhoek 2001).~~
- 35 Fotokopie van relevante bladzijde uit traktaatje HALT genaamd. 'Sta eens even stil en zie eens naar de lijn van uw leven'. Begin '40 gedrukt bij Varekamp, Medan. Overige publicaties op theologisch gebied van dr E.A.A. de Vreede: *Wij in Hem en Hij in ons*. Paris, (1949); *Jezus Wie hij was en wat hij deed*, (1951); *Woord en symbool, uitgave voor de Raad voor de Catechese*. Met mapje met afbeeldingen. (Boekencentrum) alsmede enige uitgetypte, resp. gestencilde overdenkingen en een zgn. Prekenboekje in handschrift zijn in bezit van Mischa de Vreede en desgewenst te raadplegen.)
- 36 *Roodkoper*, 13de jaargang, nummer 3, waarin verslag van Mischa de Vreede van een bezoek aan Ambon in januari 2009.

LENA CORNELIA de VREEDE-VAREKAMP

Lena Cornelia Varekamp (1908-1984) was de oudste van de zeven kinderen van Pieter Johannes Varekamp (1883-1938) en Aleida Gerarda Pool (1885-1966) . Zij groeide op in een verlicht milieu, 'de moderne Varekampen uit Amsterdam'. Huisvrienden waren o.a. Hildo Krop, die ca 1913 van haar een portret boetseerde, Han van Meegeren en prof. Bolland. Haar vader zat in de binnenvaart, aanvankelijk als reder. Haar moeder kon tot op hoge leeftijd ellenlange gedichten in diverse vreemde talen reciteren. Van huis uit remonstrant was zij lid van de SDAP, de AJC, en de NBAS. Ook droeg zij 'het gebroken geweertje'. Zij doorliep de kweekschool. Eind 1929 vertrok zij naar NOI waar zij o.a. als Zendingszuster ging werken bij de Witte Kruis Kolonie, een weeshuis in Salatiga, beheerd door het Leger des Heils en als bejaardenhuis nog steeds bekend onder de naam *Salib Putih*.)

- I 5 Brieven vanuit Midden Java geschreven naar haar jeugdvriendin Annie de Roever, die medicijnen studeerde en later zou trouwen met ds Johannes de Graaf.
NB. De eerste geschreven kort voor haar vertrek naar NOI, de derde niet volledig. Originelen en transscripties.
Bijgevoegd: I A: Originele foto van Witte Kruis Kolonie, Salatiga.
Twee foto's van Leentje Varekamp met Indonesiers bij bruggetje. (Kan ook in de Minahassa zijn genomen. Moet uit klederdracht op te maken zijn.)
(In 1934 was zij werkzaam als schooljuffrouw aan de Meisjesschool in Katen, Minahassa.)
- II Brief uit Tomohon aan Annie de Roever, origineel en uitgeschreven.
Bijgevoegd: II A: Originele foto, gezien de op de achterkant genoemde 'bergen' waarschijnlijk genomen in de Minahassa, met op de achterkant in haar handschrift 'Versch getapte sagoer uit een klapperdop. De man schenkt uit een bamboe, die hij over de schouder draagt. Sagoer = palmwijn. Als je in de bergen loopt en je komt een man met een bamboe sagoer tegen (de volksdrank), dan is zijn groet 'mau minoem' = wil je drinken? Nu, het was een warme wandeling en Paulien en ik wilden drinken.
(Toen juffrouw Varekamp door een nog u-zeggende dominee de Vreede ten huwelijk werd gevraagd stond zij op het punt naar Engeland te vertrekken om daar een zendingsstudie te gaan volgen.)
- III Waarschijnlijk de verlovingfoto met op de achtergrond een gipsen afgietsel van het kopje dat Hildo Krop van haar maakte.
Bijgevoegd: origineel albumblad met trouwfoto's, (zie ook item nr 24.)
(In mei 1935 werd in Menado haar zoon Erik geboren, in september 1936 kreeg zij een dochter die Henny genoemd werd maar later haar naam veranderde in Mischa. (Zie ook nr 26) In 1937, toen het gezin in Batavia woonde, kreeg Erik de Vreede TBC. Leentje de Vreede ging met hem en Henny de Vreede naar Montana in Zwitserland waar Erik moest kuren. In 1937 voegde Ernst de Vreede zich bij hen en na diverse conferenties en familiebezoekjes in Nederland vertrok het gezin naar Medan, Noord Sumatra, waar in mei 1939 zoon Matthijs werd geboren.)
- IV 3 Brieven uit Medan aan Annie de Roever die inmiddels was getrouwd met Johannes de Graaf (zie item 28) en zou uitkomen naar Medan, waar haar man was benoemd als predikant van de Vrijzinnige Groep. Originelen en uitgeprinte transscripties.

(Deze brieven bevatten lijstjes en raadgevingen, vooral over het moederschap en het huisvrouw zijn in de tropen. Originelen en uitgeprinte transcripties.)

(Onder de Japanse bezetting zaten Leentje de Vreede en haar drie kinderen achtereenvolgens geïnterneerd in het Serdangkwartier in Medan, het Pulau Brayan-kamp, Glugur en Aek Pamienke. In 1943 werd zij met een twintigtal kampgenoten tot een jaar gevangenisstraf veroordeeld voor insubordinatie, de zogenaamde ‘houtopstand’.)

V A. Afdruk van verzen, uitgetikt in Medan waar het gezin na de kampjaren wachtte op de repatriëring die in maart ‘46 zou plaatsvinden. Bijgevoegd zijn enige cabarettteksten en aantekeningen in een onbekend handschrift. Originelen in bezit van het R.v.O. IND. AFD. 36417.

V B. Fotokopie van dezelfde verzen, zonder de cabarettteksten, oorspronkelijk uitgetikt op Japans kasboekpapier.

(De originele versie van het gedicht Baboe heb ik in bezit.) N.B. In de uitgave van het RIOD, ter gelegenheid van 25 jaar bevrijding uitgegeven in 1960, werd het gedicht Baboe opgenomen, tot grote ergernis van mijn moeder ingrijpend ingekort door eindredacteur Lydia Winkel.

(Terug in Nederland werd Leentje de Vreede een voorbeeldige domineesvrouw. Ze gaf catechisatie, leidde meisjes- en vrouwenverenigingen, was voorzitter van de C(hristelijke) V(rouwen B(ond) gaf lezingen in het hele land, ja zelfs lessen in het nasi goreng koken voor moeders van wie de zoon in Indië gediend had. Na het overlijden van Ernst de Vreede, (1956) verliet zij Zetten om in Epe onderwijs te gaan geven aan een BLO-school.

Intussen ging zij M.O. Nederlands studeren en in (1963?) verhuisde zij naar Utrecht waar zij Nederlands ging geven aan een ULO-school. Maar zij wilde terug naar Indonesië en in 1967(?) werd zij uitgezonden door de gezamenlijke protestantse kerken en vestigde zij zich in Jakarta. Zij hielp een opleiding oprichten voor onderwijzers aan scholen voor in hun verstandelijke ontwikkeling gestoorde kinderen. In Yogyakarta werkte zij mee aan de totstandkoming van een instituut voor zwakzinnigen, Sumber Asih. Veel zwakzinnig geachte kinderen bleken doof en in Jakarta hielp zij de Akademi Terapi Wicara Yayasan Bina Wicara (YBW) oprichten, een opleidingsinstituut voor het onderwijs aan doven en slechthorenden. Ook richtte zij, in samenwerking met Ibu Nas, – mevrouw Nasoetion – de school voor doven en slechthorenden Santi Rama op

VI Vijf originele foto's van mevrouw de Vreede.

N.B. op een van die kiekjes, uit 1971, staat zij naast koningin Juliana die een bezoek bracht aan een van haar projecten.

- VII 1 gestencilde rondzendbrief, met als briefhoofd Algemeen Dia-
konaal Bureau van de Gereformeerde kerken in Nederland dd
Djakarta, 27 februari 1969. ADB /69/160.
- VIII 1 gestencilde rondzendbrief dd, Djakarta, 23 oktober 1971.
ADB 71/636.
- IX 1 gestencilde rondzendbrief dd Djakarta, 23 december 1972.
ADB73/069
(In deze brieven brengt L.C de Vreede-Varekamp
verslag uit over de politieke en economische toestand
in Indonesië en uiteraard over de vordering van diver-
se projecten, al of niet gesubsidieerd door CRM. Als
toezichthouder op het besteden van subsidiegelden
reisde zij ook naar andere landen: Libanon, India,
Afrika etc.
In 1973 wordt in Tomohon, Minahasa, door haar de
Damaischool geopend, een school voor dove kin-
deren. (Damai = vrede) In 1974 kreeg zij in den Haag
uit handen van Harry van Doorn, toenmalig minister
van CRM de Ridderorde van Oranje Nassau.)
- X Diverse publicaties betreffende het dovenonderwijs in Jakarta,
waarin L.C.de Vreede-Varekamp wordt genoemd als medeop-
richtster. *Bahasa Indonesia*.)
- XI Foto van voor- en achterkant van een van haar afscheidsge-
schenken. Origineel in mijn bezit.
(Eenmaal gepensioneerd en voorgoed teruggekeerd
naar Nederland bleef zij vanuit Zeist, waar zij zich
inmiddels had gevestigd, daadwerkelijk betrokken bij
haar projecten in Indonesië. Ook bleef zij zich bezig-
houden met kerkelijk werk. Zo schreef zij een column
voor het kerkblad *Hervormd Zeist* en was ze kerken-
raadslid van de Thomaskerk. Na een kort maar smar-
telijk ziekbed overleed zij op 16 mei 1984 in Zeist.)
- XII Rouwkaart van Lena Cornelia de Vreede-Varekamp.
(Zie ook nr. 4. in dossier Ernst Anton Adriaan de
Vreede.)
- ~~XIII~~ ~~Bijgevoegd: originele foto van Leentje Varekamp op schoot bij
haar moeder. (1909)~~
- Drukwerk, drie inleidingen, een deel van een literaire tekst en
een foto, 1941-1951 en z.d.
1 omslag